

Вазов, познатият ни проф. Бернар. В това слово той дава една от най-лаконичните и точни характеристики на „Под игото“: „Широка, ярка, жива картина на живота на българите в повратен момент от тяхната история, когато нов дух е обхванал древната българска общност, чийто патриархален начин на живот се бе запазил през периода на пълен просветителски мрак, какъвто е царял в Османската империя. Тя става вече тясна за напиралите революционни идеи“ (с. 196).

Най-ярките фигури на националната ни революция без съмнение са Васил Левски и Христо Ботев. Една от най-добрите познавачки и проникновени тълкувателки на Апостола на българската свобода — Мерсия Макдермот — нарича в сборника Левски „най-скъпоценното съкровище на България“ и разкрива общочовешката значимост на неговото дело и световната мащабност на неговата личност. На най-същественото в революционната идеология и темперамента му на поет-революционер обръща внимание в портрета си за Христо Ботев Петер Юхас. Това е идеята, че „свободата е първостепенна и най-висша цел, тя трябва да предхожда духовното и икономическо израстване на народа“ (с. 186).

В тези думи е истината за онова, което осветлява ярко жизнения и творчески път на големия българин. Защото в тях се съдържа не само темата на неговото творчество, която можем да разчетем във всеки стих на безсмъртната му поезия, но и във всяка стъпка на краткия му, но достоен човешки и борчески живот. Защото в неговата личност повече, отколкото у всеки друг са органично слети гражданин, революционер и творец.

Друга крупна фигура на поет и революционер е Никола Вапцаров. Неговата същност на творец и антифашист много ясно е схванал Игор Золотуски, който във „Вапцаров в часа на избора“ споделя: „Не разделям Вапцаров-лирика от Вапцаров-човека. Става дума за една личност, за нещо цялостно. За целостта, която усеща своите противоречия, искам да напиша“ (с. 221).

Върху някои постижения и нерешени проблеми на старобългаристиката се спира в статията си „Бъдещето на старобългаристиката“ Игор Калиганов. Това са постижения и проблеми от съществено значение не само за историята на родната култура, но и за славянската и световната култура. Неслучайно в интервю пред Илия Пехливанов проф. Рикардо Пикио я нарече „съкровище, с което България напълно основателно се гордее“.

За това, че културното сътрудничество между българската и руската литература и култура продължава и в новите условия, свидетелствува статията на проф. Владимир Баскаков „Вековното общуване между руската и българската литература продължава“. В статията се обобщават изследванията на руско-българските литературни връзки, из-

следвания, създали според учения необходимите предпоставки, за да се осъществи капитален труд-обобщение на изследванията по историята на руско-българските литературни връзки през цялото многовековно тяхно съществуване“ (с. 288).

Ученият сочи приноса в тази насока на такива колективни трудове като двата тома сборници „Руско-български фолклорни и литературни връзки“ — плод на сътрудничеството на Пушкинския дом и на Института за литература към БАН, колективния труд върху теорията и историята на руско-българските литературни връзки на Института за руска литература при АН на СССР и Института за литература към БАН, труда „Руско-българско литературно наследство“ и др.

В „Българистика и българисти“ са портретирани редица изтъкнати представители на тази наука в съвременния свят: Роже Бернар, Луиджи Салвини, Жак Фьое от Николай Дончев; Рикардо Пикио и Енрико Дамини от Иван Петканов; Ласло Наги от Георги Крумов; Юрий Маслов от Всеволод Андреев; Станислав Слоński от Куйо Кувев.

Състоянието на българистиката в Норвегия, Финландия и Швеция е представено с очерци от Георги Вълчев. За нарастване интереса към българската литература в Унгария научаваме от Петер Юхас. За развитието на старобългаристиката в Япония пише проф. Дзюн-ити Сато.

Многобројни научни съобщения говорят, че българистиката е поле за динамични научни дирения и открития, които привечат нови факти за връзката на българската култура с другите славянски култури, с културите на балканските народи и на останалите европейски народи.

Всичко това прави от „Българистика и българисти“ не само ценно популяризиращо издание, а и колективен труд, допринасящ за развитието на научната българистика.

Георги Гетов

DEJINY BULHARISTIKY NA UNIVERZITĚ  
KARLOVE V PRAZE. PRÁCE Z DEJIN  
SLAVISTIKY VIII. Uspořádal Jan Petr. Universita  
Karlova. Praha, 1981, 158 s.

Едва ли завърналият се през октомври 1849 г. от Вроцлав в Прага чешки учен и поет, професор по славянска филология Франтишек Ладислав Челаковски е предполагал, че започвайки да чете курс лекции по сравнителна граматика на главните славянски езици през зимния семестър на 1849—1850 г. и по старо-български език — през зимния семестър на 1850—1851 г. на практика полага началото на университетската българистика в Чехия. Но едва ли е случаен фактът, че научният интерес към българската култура се формира

най-напред в Пражкия университет, където изследването на езиците, литературите и историята на славянските народи и техните взаимоотношения и връзки е една от основните насоки в изследователската и образователната дейност от самото му възникване (7. IV. 1348).

Сто и тридесет години след този епизод в биографията на Челаковски възникването, развитието и достиженията на българистиката като комплексна наука и като съставна част на славистиката в това научно и педагогическо средище са обект на изследване от авторски колектив на Катедрата по славистика към Философския факултет на Карловия университет в Прага. По случай 1300-годишнината от създаването на българската държава този колектив начело с ръководителя на катедрата проф. Ян Петър ни поднася като дар сборника „История на българистиката в Карловия университет в Прага“, издаден като т. VIII от поредицата „Трудове по история на славистиката“.

На основата на изключително богат изворов материал и добросъвестно и компетентно тълкуване на фактите в него се проследява историята на езиковедската, литературоведската, фолклористично-етнографската и историческата българистика в педагогически и научен аспект. Като част от непресъхващия интерес към българския народ, смятан винаги от чешката общественост за славянското етническо цяло, обитавашо Балканския полуостров, Я. Петър разглежда развитието на българското то езикознание в Карловия университет до Втората световна война. Авторът изяснява въпроса за изучаването на българския език преди всичко в светлината на сравнителното славянско езикознание и в широкия контекст на балканистиката, поради което се спира и върху основните факти и достижения на извънуниверситетската славистика до половината на XIX в. с оглед на българистичния интерес (В. Ф. Дурих, Й. Добровски, П. Й. Шафарик). Като се старее да бъде максимално обективен, авторът успява с верен изследователски усет да набележи приносните моменти за езиковедската българистика в общославянските и общофилологическите заимания и проучвания на Ф. М. Пелцъл, Я. Нейедли, В. Ханка, М. Хатала, Я. Гебауер, К. Иречек, Ф. Пастернек и др. Особено внимание е обърнато върху дейността на И. Полишка, който пръв чете курс лекции по граматика на съвременния български език (зимен семестър на 1890—1891 г.), както и върху дейността на лектората по български език, основан през 1916 г. и последователно ръководен от В. Добруски, Й. Пата, К. Христов. Според Я. Петър най-значителни успехи пражката университетска българистика постига при изучаване на среднобългарските ръкописи.

Развитието на езиковедската българистика в периода 1945—1980 г. е обект на изследване в студията на Л. Ржехачек. В нея се подчер-

тава изключителната роля, която играе в развоя на чешкото общо и славянско езикознание Б. Хавранек — въздъхновен и организатор на редица българистични акции, системно използващ в сравнителен и частен план проблеми на българския език. Интерес представляват и проучванията на първия редовен професор по български език и литература (1945) А. Фринта, както и педагогическата дейност на К. Хоралек, който търси в сравнително-типологически аспект мястото на българския език сред балканските езици. Като проникновен изследовател на старобългарския език през този период се обособява Й. Курц.

В студията „Началното изучаване на българската литература и фолклор в Пражкия университет (до 1918 г.)“ З. Урбан прави критична преценка на по-стари проучвания из областта на литературоведската и фолклористична българистика, на техния метод и принос по отношение на фактологичния материал. От друга страна, авторът ни запознава с дейността на изтъкнати нейни представители (Ф. Л. Челаковски, М. Хатала, К. Иречек, Ф. Пастернек, И. Полишка, Я. Махал и др.). Тук З. Урбан за пръв път събира и систематизира историко-литературния материал по темата и подтиква към интересни сравнения (например между И. Полишка и И. Шишманов).

Обзорен характер и има и изследването на М. Квипил, който разглежда изучаването на българската литература и фолклор в периода 1918—1938 г. Въпреки създадения благоприятен творчески климат след образуването на Чехословашката република (1918) преподаването на български език и литература в Карловия университет през посочения период не се решава организационно и структурно нито в рамките на самостоятелна катедра, нито в обсега на създадения през 1922 г. и ръководен от М. Мурко Славянски семинар. М. Квипил акцентира с основание върху лекторските курсове на Й. Пата и личността на К. Христов, но съвсем недостатъчно разглежда присъствието на българската литература в крупното издание на Ян Махал „Славянските литератури“. Проследени са също така и българистичните интереси на В. А. Францев, И. Хорак, М. Вайнгарт, Ю. Хайденрайх (след 1945 г. Ю. Долански) и др.

С тънка наблюдателност и доказателственост на изводите се характеризира студията на българския бохемист И. Павлов, който се спира върху изучаването на българската литература, фолклор и етнография в Карловия университет през периода 1945—1978 г. От една страна, в нея се прави преглед на педагогическата дейност на А. Фринта, И. Хорак, Ф. Волман, Ю. Долански, З. Урбан, Д. Странска, А. Робек и др., а, от друга, авторът търси мястото на българската литература в интензивното развитие на чешкото сравнително изучаване на литературата, като

стига до извода, че „българистиката се превръща във все по-важен фактор за социалистическата културна интеграция между Чехословакия и България“.

Възникването и развитието на историческата българистика разглежда Ч. Аморт, който подробно анализира дейността на К. Иречек, Й. Бидло, В. Добруски, М. Паулова, Я. Айснер, В. Фиала и др. В края на сборника е поместен списък на защитени докторски, кандидатски и дипломни работи в областта на българистиката.

Представеното издание е свидетелство не само за богатата и разнообразна българистична дейност в Чехословакия по случай 1300-годишнината от създаването на българската държава (нека споменем само „Речник на българските писатели“, чешки превод на „Записки по българските встания“, словашката антология на българската литературна мисъл и изданието „Янко Крал — Христо Ботев“, а така също и приведената през 1980 г. двустранна българо-чехословашка научна конференция, посветена на 130-годишнината на българистиката в Карловия университет). То е и доказателство за това, че научният интерес към националната ни история, към българския език и литература, към устното народно поетическо творчество и материалната ни култура от страна на чехословашките слависти предполага и изисква реципрочност и упорит труд от наша страна в полза на българската бохемистка и славистика.

*Величко Тодоров*

#### ROMAN IM GESPRACH, BEITRÄGE AUS SECHS SOZIALISTISCHEN LÄNDERN.

Herausgeber: Ilse Seehase und Dietmar Engler.  
Mitteldeutscher Verlag, Halle—Leipzig,  
1980. 392 S.

#### РАЗГОВОР ЗА РОМАНА. СТАТИИ НА ЛИТЕРАТУРНИ КРИТИЦИ ОТ ШЕСТ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ СТРАНИ.

Съставители: Илзе Зеехазе и Дитмар Ендлер.  
Мitteldeutscher Verlag, Halle—Leipzig,  
1980. 392 c.

Както се вижда от подзаглавието, книгата представлява сборник статии на литературни критици и литературоведи от шест социалистически страни. Материалите са общо 24 на брой, разпределени в четири големи раздела, които се предхождат от обширното и задълбочено типологично изследване на съветската литературоведка Ина Бернщайн „Динамиката в развитието на романа в социалистическите литератури“. Отделните статии са били вече публикувани, но това ни най-малко не снижава приноса и значението на книгата. Тя представлява пръв опит да се обединят и обобщат възгледите на литерату-

роведи от социалистическите страни. След като в ГДР това беше вече постигнато по отношение на романа в капиталистическите страни (вж. рецензия в сп. Литературна мисъл, 1981, кн. 2, за „Romane im 20. Jahrhundert. USA, England, Frankreich, BRD. Akademie-Verlag, Berlin, 1980), настоящата книга представлява закономерно и необходимо допълнение, запълвайки празнина в литературната критика на ГДР.

Литературните критици, на които е дадена думата в сборника, никога не са разговаряли на подобен форум. Тях ги свързва общата цел — да проучат какъв е приносът на романа за опознаване и художествено претворяване на социалистическата действителност. При постигането ѝ те открито сочат постиженията, проблемите и слабостите в развитието на този жанр. Обект на техните проучвания са художествени творби в социалистическите страни през 60-те и преди всичко през 70-те години.

Обобщаващо звено на сборника, което преосмисля и синтезира всичко, казано в отделните статии, е уводът от съставителите Илзе Зеехазе и Дитмар Ендлер. Дългогодишни преподаватели и научни работници в Лайпцигския университет в областта на литературите на славянските народи (на чешки, словашки и български език), те изхождат от марксистските позиции на съвременното сравнително литературознание, за да обхванат както конкретните национални особености на отделните литератури, така и литературните взаимодействия. За тях социално-икономическата структура на обществото определя функцията на изкуството и литературата. Оттук правилната им констатация, че разглежданите в книгата национални литератури — полска, унгарска, чешка, словашка, румънска, българска, — които са притежавали изключително специфични черти в навечерието на социалистическата революция, проявяват днес общи черти — факт, дължащ се както на аналогични процеси в обществото, така и на взаимния литературен обмен в световен мащаб. Пролитчава компетентността на съставителите, които обясняват редица еднаквости на отделните литератури чрез сходната предистория на тези народи. Макар и с различна традиция в отделните страни, романът в тях се заражда с известно казъснение и в тясна връзка с националноосвободителните борби, завършили за сърби, румънци и българи едва през XIX в., а за чехи, словаци, поляци и за повечето от народите на Югославия чак след Първата световна война. При условията на чуждо владичество литературата изпълнява особено важни задачи от национален мащаб: тя се явява форма на съществуване за общественоста в съответната поробена страна; тя компенсира липсата на свободни политически и възпитателни трибуни; от писателя като изразител на национално-революционните възгледения се изисква отговор на актуални за нацията въпроси